

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

**060201 Filologiya – Dilşünashq (Türkologiya)
iqtisası üzrə
İF-M 2788 Müasir türk dilləri (ümumi mənzərə)
fənninin
magistrtura səviyyəsi üçün**

P R O Q R A M I

Bakı – 2020

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

**060201 Filologiya – Dilşünashq (Türkologiya)
iqtisası üzrə
İF-M 2788 Müasir türk dilləri (ümumi mənzərə)
fənninin
magistratura səviyyəsi üçün**

P R O Q R A M I

*Bakı Dövlət Universitetinin Rektorunun
27.06.2019-cu il tarixli R-86 sayılı əmri
ilə təsdiq edilmişdir.*

Bakı – 2020

Tərtib edən: **Elbrus İslam oğlu Əzizov**
filologiya elmləri doktoru, professor

Elmi redaktor: **Məmmədəli Dünyamalı oğlu Novruzov**
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəyçilər: **Baba Balaca oğlu Məhərrəmli**
*AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun
elmi işlər üzrə direktor müavini, filologiya
üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Afaq Cəbrayıl qızı Məmmədova
*Bakı Dövlət Universiteti Türkologiya
kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru*

İF-M 2788 Müasir türk dilləri (ümumi mənzərə)

İzahat vərəqəsi

Fənnin məqsəd və vəzifələri: Müasir türk dilləri fənninin tədrisində əsas məqsəd tələbələri mənşə ümumiliyinə malik olan müasir türk dillərinin həm ortaq, həm də fərqli xüsusiyyətləri ilə yaxından tanış etməkdir. Tədris prosesində yazılı ədəbi dilləri olan dillərin fərqləndirici fonetik, qrammatik, leksik xüsusiyyətlərinə və digər türk dillərindən kəskin fərqlənən dillərə xüsusi diqqət yetirilir.

Fənnin tədrisi prosesində tələbələr **bilməlidir**

- Müasir türk dillərinin qruplarını və onlara daxil olan dilləri
- Türk dillərinin ümumi və fərqli xüsusiyyətlərini
- Ayrı-ayrı türk dillərini səciyyələndirən fonetik, qrammatik və leksik xüsusiyyətləri
- Müasir türk dillərinə dair əsas tədqiqat əsərlərini

Bacarmalıdır:

- Müasir türk dillərinin ümumi və fərqli xüsusiyyətlərini müəyyən etməyi
- Ayrı-ayrı türk dillərinin səciyyəvi fonetik, qrammatik və leksik xüsusiyyətlərini müəyyən etməyi
- Müasir türk dillərinin fərqləndirici xüsusiyyətlərini izah etməyi

Yiyələnməlidir: Müasir türk dillərinin fərqləndirici xüsusiyyətlərini təhlil etməyi

Fənnin tədris planında yeri: Filologiya fakültəsinin magistratura səviyyəsində 060201 Filologiya-Dilşünaslıq (Türkologiya) ixtisaslaşması üzrə İF-M 2788 Müasir türk dilləri (ümumi mənzərə) fənni 30 saat müəhazirə, 30 saat məşğələ olmaqla cəmi 60 saat həcmində tədris olunur.

Müasir türk dilləri fənni magistratura səviyyəsində tədris olunan Türk dilçiliyinin əsasları fənni ilə əlaqəli şəkildə tədris edilir. Müasir türk dillərinin fərqləndirici xüsusiyyətləri şərh edilərkən türk dillərinin

qədim yazılı abidələrinin faktlarına və türk dillərinin müqayisəli-tarixi qrammatikasına müraciət edilməsi məsləhət görülür.

Saatların mövzular üzrə bölgüsü

№	Mövzuların adı	Müh.	Məş.
1.	Türk dillərinin təsnifi	2	2
2.	Çuvaş dili	2	2
3.	Türkmən dili	2	2
4.	Türk dili	2	2
5.	Azərbaycan dili	2	2
6.	Qaqauz dili	2	2
7.	Qumuq, qaraçay-balkar və Krım-tatar dilləri	2	2
8.	Tatar və başqırd dilləri	2	2
9.	Qazax, qaraqalpaq və noqay dilləri	2	2
10.	Özbək dili	2	2
11.	Uyğur və sarı uyğur dilləri	2	2
12.	Tuva və tofalar dilləri	2	2
13.	Yakut və xakas dilləri	2	2
14.	Altay və qırğız dilləri	2	2
15.	Xalac dili	2	2
Cəmi: 60 s.		30	30

Mövzular və onların məzmunu

1. Türk dillərinin təsnifi

Türk dillərinin təsnifi prinsipləri. Mövcud təsniflərin qüsurları. Nisbətən mükəmməl təsniflər. A.N.Samoyloviçin, N.A.Baskakovun və G.Dörferin bölgüləri. Müasir türk dilləri tarixi gerçəklik kimi. Müasir türk dillərinin türkologiyada müəyyən olmuş əsas qrupları və onlara aid edilən dillər. Xalac dili problemi. Xalac dili müstəqil bir dil kimi. Yazılı ədəbi dilləri olmayan dillər.

(1, 2, 3, 6, 8, 13, 20, 27)

2. Çuvaş dili

Türk dillərinin təsnifində çuvaş dilinin yeri. Çuvaş dilinin digər türk dillərindən kəskin fərqlənməsinin səbəbləri. Çuvaş ədəbi dili və dialektlər. Çuvaş dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Spesifik sait və samit fonemlər. Digər türk dilləri ilə müqayisədə sait və samit dəyişmələri. Rotasizm və lambadizm hadisələri. Söz əvvəlində xarakterik samit artımı. Kəmiyyət kateqoriyasının morfoloji göstəricisi. Hal kateqoriyasında və miqdar saylarında fərqləndirici xüsusiyyətlər. Şəxs əvəzlilərinin fonetik şəkilləri. Feilin əmr şəklinin II şəxs təkinin inkar forması. İndiki-gələcək zaman. Leksik tərkibdə səciyyəvi sözlər.

Çuvaş dilinin tədqiqi.

(2, 3, 4, 11, 14)

3. Türkmən dili

Türkmən xalq dilinin və ədəbi dilinin formalaşması. Türkmən dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Sait fonemlər. Uzun saitlərin tipi. Bu dilə məxsus spesifik samit fonem. Söz əvvəlində və söz ortasında samitlərin işlənmə xüsusiyyətləri. Dodaq ahəngi (yazıda və tələffüzdə).

Morfoloji quruluşda müxtəlif nitq hissələri üzrə fərqləndirici xüsusiyyətlər: I şəxs əvəzlilərinin yiyəlik halı; indiki zamanın ifadə

6. Qaqauz dili

Qaqauz dili türk dillərinin oğuz qrupuna daxil olan bir dil kimi. Qaqauz ədəbi dili və dialektlər. Qaqauz dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: uzun saitlər və onların tipi; söz əvvəlində *o, ö, e* saitlərinin tələffüz xüsusiyyəti; çoxhecalı və mürəkkəb sözlərdə vurğu; kəmiyyət və hal kateqoriyalarında spesifik xüsusiyyətlər; nəqli keçmiş zamanda işlənən şəxs şəkilçiləri; indiki zaman forması; vacib şəklinin ifadəsi; sintaktik quruluşda slavyan təsiri; leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri; türk mənşəli sözlər və alınma sözlər. Qaqauz dilinin tədqiqi. (2, 3, 4, 32)

7. Qumuq, qaraçay-balkar və Krım-tatar dilləri

Türk dillərinin təsnifində qumuq, qaraçay-balkar və Krım-tatar dillərinin yeri. Bu dilərin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri.

Qumuq dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: spesifik samitlər; samitlərin dissimilyasiyasında fərqləndirici xüsusiyyət; söz əvvəlində samitlərin dəyişməsi hadisəsi; mənsubiyyət və hal şəkilçilərində fərqləndirici xüsusiyyətlər; I və II şəxs əvəzliliklərinin təkinin yönlük halı; indiki zaman forması; leksik tərkibdə səciyyəvi sözlər.

Qumuq dilinin dialektləri. Qumuq dilinin tədqiqi.

Qaraçay-balkar dili iki etnik qrupun dili kimi. Qaraçay-balkar dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: spesifik samit fonemlər; söz əvvəlində xarakterik samit dəyişmələri; cəmlilik şəkilçisində, ismin hallarında, miqdar saylarında və qayıdış əvəzliyinin əmələgəlməsində fərqləndirici xüsusiyyətlər; leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Qaraçay-balkar dilinin dialektləri. Qaraçay-balkar dilinin tədqiqi.

Krım-tatar dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: saitlər sistemində depalatalaşma hadisəsi; söz əvvəlində samitlərin işlənməsində oğuz əlamətləri; yiyəlik, yönlük və təsirlik hallarında fərqləndirici xüsusiyyətlər; I şəxs əvəzliliklərinin yiyəlik halı; I və II şəxs əvəzliliklərinin təkinin yönlük halı; indiki zaman forması; leksik tərkibdə fərqləndirici xüsusiyyətlər.

Krım-tatar dilinin dialektləri. Krım-tatar dilinin tədqiqi.(2, 3, 4)

8. Tatar və başqırd dilləri

Türk dillərinin təsnifində tatar və başqırd dillərinin yeri. Bu dillərin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri.

Tatar dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: *a* və *ıy* saitlərinin tələffüz xüsusiyyəti. Bu dilə məxsus spesifik samit fonem. Digər türk dilləri ilə müqayisədə saitlərin dəyişməsi. İndiki zaman forması. Məsdər şəkilçisi. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Tatar dilinin dialektləri. Tatar dilinin tədqiqi.

Başqırd dilini səciyyələndirən fonetik və morfoloji xüsusiyyətlər: *a* saitinin tələffüz xüsusiyyəti; saitlərin dəyişməsi hadisəsi; spesifik samitlər; samitlərin dəyişməsi hadisəsi; söz əvvəlində xarakterik samit dəyişmələri; saitlərin dəyişməsi hadisəsi; saitlər ahəngində fərqləndirici xüsusiyyət; isimdən əzizləmə mənalı isim düzəldən şəkilçilər; kəmiyyət və hal kateqoriyalarının şəkilçilərində fərqləndirici xüsusiyyət; indiki zaman forması. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Başqırd dilinin dialektləri. Başqırd dilinin tədqiqi.

(2, 3, 4, 23, 34)

9. Qazax, qaraqalpaq və noqay dilləri

Türk dillərinin təsnifində qazax, qaraqalpaq və noqay dillərinin yeri. Bu dillərin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri.

Qazax dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Spesifik sait fonemin işlənməsi. Sözü mütəlif mövqelərində bu dil üçün xarakterik samit dəyişmələri. Cəm şəkilçilərinin fonetik variantları (noqay və qaraqalpaq dilləri ilə müqayisədə). Şəxs əvəzliliklərinin təkinin yönlük hal forması. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Qazax dilinin dialektləri. Qazax dilinin tədqiqi.

Qaraqalpaq dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Bu dil üçün spesifik olan samit fonem. Sözü mütəlif mövqelərində samitlərin dəyişməsi hadisəsi. *ğ* samitinin işlənməsində fərqləndirici xüsusiyyət. İsimdən əzizləmə mənalı isim düzəldən şəkilçilər. Şəxs əvəzliliklərinin təkinin

yönlük hal forması. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Qaraqalpaq dilinin dialektləri. Qaraqalpaq dilinin tədqiqi.

Noqay dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: Spesifik samit fonemin işlənməsi; ç və ş samitlərinin digər samitlərə uyğunluğu; qazax və qaraqalpaq dilləri ilə müqayisədə I şəxs əvəzliliklərinin yiyəlik halı; şəxs əvəzliliklərinin təkinin yönlük halı; indiki zamanın ifadə formaları; qəti gələcək zamanın morfoloji əlaməti; leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Noqay dilinin dialektləri. Noqay dilinin tədqiqi.

(2, 3, 4)

10. Özbək dili

Özbək ədəbi dilinin inkişaf dövrləri. Özbək dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Sait fonemlərin tələffüz xüsusiyyətləri. İndifferent saitlər. Spesifik samit fonemlər. ğ samitinin işlənməsində fərqləndirici xüsusiyyət. Hal şəkilçilərində fərqləndirici xüsusiyyətlər. Şəxs əvəzliliklərinin təkinin yönlük hal forması. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibdə səciyyəvi sözlər.

Özbək dilinin dialektləri. Özbək dilinin tədqiqi.

(2, 3, 4, 30)

11. Uyğur və sarı uyğur dilləri

Türk dillərinin təsnifində uyğur (yeni uyğur) və sarı uyğur dillərinin yeri.

Uyğur dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Sait fonemlər. ə və i fonemlərinin xarakterik xüsusiyyətləri. Saitlərin repressiv assimilyasiyası. ğ samitinin işlənməsində fərqləndirici xüsusiyyət. İsm halları. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibdə səciyyəvi sözlər.

Uyğur dilinin dialektləri. Uyğur dilinin tədqiqi.

Sarı uyğur dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri: *i* və *u* saitlərinin xarakterik xüsusiyyətləri; samitlər sistemində baş vermiş dəyişikliklər; söz əvvəlində bu dil üçün səciyyəvi olan protetik samitin işlənməsi; əksər türk dillərində söz ortasında intervokal mövqedə işlənən *y* samitinə

digər samitin uyğunluğu; mənsubiyyət kateqoriyasında, ismin hallarında və miqdar saylarında fərqləndirici xüsusiyyətlər; şəxs əvəzlilərinə spesifik fonetik formaların işlənməsi. Sarı uyğur dilinin tədqiqi. (2, 4, 36)

12. Tuva və tofalar dilləri

Türk dillərinin təsnifatında tuva və tofalar dillərinin yeri. Bu dillərin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri.

Tuva dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Sait fonemlərin əsas qrupları. Söz əvvəlində işlənən qədim *y* səsinin bu dildə əks olunma refleksi. Əksər türk dillərində intervokal mövqedə işlənən *y* samitinə digər samitin uyğun gəlməsi. Intervokal mövqedə işlənən *t*, *ʃ* samitlərinin bu dildəki xüsusiyyəti. İsmnin istiqamət halı. Qayıdış əvəzliyinin əmələgəlmə yolu. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Tuva dilinin tədqiqi.

Tofalar dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Uzun saitlərin xarakteri. Fərinqallaşmış saitlər. Güclü və zəif samitlərin xüsusiyyətləri. Söz əvvəlində işlənmiş qədim *y* samitinin bu dildəki refleksi. Əksər türk dillərində söz ortasında intervokal mövqedə işlənən *y* samitinə digər samitin uyğunluğu. Hal kateqoriyasında səciyyəvi xüsusiyyət. Qayıdış əvəzliyinin əmələgəlmə yolu. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Tofalar dilinin tədqiqi. (2, 3, 4, 33)

13. Yakut və xakas dilləri

Türk dillərinin təsnifində yakut və xakas dillərinin yeri.

Yakut dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Yakut dilinin tarixən mövcud olmuş dil əlaqələri. Sait fonemlərin tərkibi. Uzun saitlər və diftonqlar. Bu dil üçün səciyyəvi olan samit fonem. Söz əvvəlindəki qədim *y* samitinin və intervokal mövqedə işlənən qədim dişarası *z*

samitinin bu dildəki refleksləri. *z*, *ş* samitlərinin dəyişməsi hadisəsi. Dodaq ahənginin təzahüründə səciyyəvi xüsusiyyət. Cəmlik şəkilçisində və ismin hallarında fəqləndirici xüsusiyyətlər. Xüsusi halın funksiyası. Şəxs əvəzliliklərinin spesifik formalarında işlənməsi. İndiki zaman forması. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Türk mənşəli sözlər və alınma sözlər. Yakut dilinin tədqiqi.

Xakas dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Uzun sait fonemlər və onların tipi. Söz əvvəlindəki qədim *y* samitinin və intervokal mövqedəki qədim dişarası *z* samitinin refleksləri. Digər türk dilləri ilə müqayisədə dilarxası *k* samitinin bu dildəki xüsusiyyətləri. Intervokal mövqedə *p*, *t*, *s*, *ş* samitlərinin xarakterik xüsusiyyəti. Qayıdış əvəzliyinin əmələgəlmə yolu. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Xakas dilinin dialektləri. Xakas dilinin tədqiqi.
(2, 3, 4, 24, 25)

14. Qırğız və Altay dilləri

Türk dillərinin təsnifində qırğız və Altay dillərinin yeri.

Qırğız dilinin inkişaf mərhələləri. Qırğız ədəbi dilinin təşəkkülü. Qırğız dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Uzun saitlər və onların tipi. Sözlü *y* samitinin bu dildəki refleksi. Dodaq ahənginin inkişaf dərəcəsi. Kəmiyyət və hal kateqoriyalarının şəkilçilərində fəqləndirici xüsusiyyət. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

Qırğız dilinin dialektləri. Qırğız dilinin tədqiqi.

Altay ədəbi dilinin dialekt əsası. Altay dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Sait fonemlər. Uzun saitlərin tipi. Sözlü *y* sısının bu dildəki refleksləri. Intervokal mövqedə *t*, *ş*, *s* samitlərinin xüsusiyyəti. Dodaq ahənginin təzahür dərəcəsi. Qayıdış əvəzliyinin əmələgəlmə yolu. İndiki zamanın ifadə formaları. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Altay dilinin dialektləri. Altay dilinin tədqiqi. (2, 3, 4)

15. Xalac dili

Türk dillərinin təsnifində xalac dilinin yeri. Xalac dili haqqında mövcud mülahizələr. Xalac dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Uzun saitlərin tipləri. *a* saitinin tələffüz xüsusiyyəti. Prätürkcədəki dişarası *z*-nin intervokal mövqedəki refleksi. Söz əvvəlində protetik samitin işlənməsi. İsmi hallarında, qayıdış əvəzliyində, feilin əmr şəklində və indiki zamanda fərqləndirici xüsusiyyətlər. Leksik tərkibin səciyyəvi xüsusiyyətləri.

(6, 8, 9, 20, 26, 27, 28)

Sərbəst işlərin mövzuları

1. Türk dillərinin təsnifində nəzərə çarpan qüsurlar
2. Çuvaş dilinin fonetik xüsusiyyətləri
3. Türkmən dilini digər oğuz dillərindən fərqləndirən xüsusiyyətlər
4. Türk dilini sadələşdirmə hərəkatı
5. Qumuq dilində leksik-semantik söz qrupları
6. Başqırd dilinin fonetik xüsusiyyətləri
7. Özbək dilinin fonetik xüsusiyyətləri
8. Sarı uyğur dilinin səciyyəvi xüsusiyyətləri
9. Tuva dilinin fonetik xüsusiyyətləri
10. Yakut və tofalar dillərində ismin halları

Ədəbiyyat

Əsas:

1. Xəlilov B. Ə. Türkologiyaya giriş. Bakı: Nurlan, 2006, 384 s.
2. Zeynalov F. R. Türkologiyanın əsasları. Dərslik. Bakı: Maarif, 1981, 347 s.
3. Баскаков Н. А. Введение в изучение тюркских языков. М.: Высшая школа, 1969. 384 с.
4. Языки народов СССР. т. II. Тюркские языки. М.: «Наука», 1966. 531 с.

Əlavə:

5. Axundov A. A. Azərbaycan dilinin fonetikasi. Bakı, 1984, 392 s.
6. Cağatay S. Türk Lehçeleri Örnekleri. II. Yaşayan Ağız ve Lehçeler. Ankara, 1972, VI + 264 s.
7. Dəmirçizadə Ə. M. Müasir Azərbaycan dili (fonetika, orfoepiya, orfoqrafıya). Dərslik. Bakı, 1984, 310 s.
8. Doerfer G. Halaçça Orta İranda Arkaik Bir Türk Dili. Çeviren: Semih Tezcan // Belleten, XXXIV. Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1970, s. 17-58.
9. Doerfer G. İrandaiki Türk Dilleri // Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1969, s. 1-11.
10. Ergin M. Türk Dil Bilgisi. Edebiyyat Fakültesi Yayınları. İstanbul, 1972, XXVIII + 407 s.
11. Ersoy F. Çuvaş Türkçesi Grammeri. Ankara, 2014, 490 s.
12. Əzizov E.İ. Türk dilinde *teyze* sözü // Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, Bakı, 1998, № 2, s. 5-7.
13. Əzizov E.İ. Qədim və müasir türk dilləri haqqında // Heydər Əliyev və Azərbaycan filologiyası. Bakı: BDU-nun nəşri, 2003, s. 201-210.
14. Əzizov E.İ. Çuvaş dili haqqında // Bakı Universitetinin xəbərləri, hum.elm.ser., 2006, № 2, s. 38-43.
15. Əzizov E.İ. Oğuz qrupu türk dillərinin ümumi və fərqli xüsusiyyətləri haqqında // Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri

jurnal, Bakı, 2012, № 2, s. 5-7.

16. Əzizov E.İ. Azərbaycan dilinin tarixi dialektologiyası. Dərs vəsaiti. Bakı: "Elm və təhsil", 2016, 348 s.

17. Hüseynzadə M. H. Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya. Dərslik. Bakı: Maarif, 1983, 320 s.

18. Rəsulov Ə. A., Rüstəmov R. Ə. Türk dili. Dərslik. Bakı, 2012, 308 s.

19. Şirəliyev M. Ş. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı, 2008, 416 s.

20. Zeynalov F. K. Türk dillərinin təsnifi və "xalac dili qrupu məsələsi" // Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərləri, dil və ədəb. ser. 1972, № 3, s. 38-47.

21. Баскаков Н. А. Алтайская семья языков и её изучение. М.: «Наука», 1981, 135 с.

22. Грамматика туркменского языка. Фонетика и морфология. Ашхабад, "Ылым", 1970, 503с.

23. Грамматика современного башкирского литературного языка. Москва, «Наука», 1981, 495 с.

24. Грамматика современного якутского литературного языка. Фонетика и морфология. Москва, «Наука», 1982, 496 с.

25. Грамматика хакасского языка. Москва, «Наука», 1975, 418 с.

26. Дёрфер Г. О состоянии исследования халаджской группы языков // Вопросы языкознания. 1972, № 1, с. 89-97.

27. Дёрфер Г. Является ли халаджский язык диалектом азербайджанского языка // Советская тюркология . 1974, № 1, с. 45-51.

28. Дёрфер Г. Халаджский язык - не огузский // Советская тюркология . 1983, № 6, с. 37-39.

29. Кононов А.Н. Грамматика современного турецкого литературного языка. М.-Л., 1956, 569 с.

30. Кононов А.Н. Грамматика современного узбекского литературного языка. М.-Л., 1960, 446 с.

31. Кононов А.Н. Очерк истории изучения тюркского языка.

Ленинград, 1976, 119 с.

32. Покровская Л. А. Грамматика гагаузского языка: Фонетика и морфология. М., 1964, 298 с.

33. Рассадин В. И. Морфология тофаларского языка в сравнительном освещении. М.: Наука, 1978. 288 с.

34. Современный татарский литературный язык: Лексикология, фонетика, морфология. М., 1969, 380 с.

35. Тенишев Э. Р. Строй саларского языка. М., 1976, 575 с.

36. Тенишев Э. Р. Строй сарыг-югурского языка. М., 1976, 307 с.